

de
KUNST
van het
TENTOONSTELLEN

Index

WAT TOON JE?	6
Hoe selecteer je?	7
• <i>Tips van een Expert: Georges Uittenhout</i>	7
WAAR TOON JE?	10
Hoe kies je een geschikte exporuimte?	11
Tentoonstellen: enkele mogelijkheden	13
• Binnen	13
• Buiten	17
• Online	18
Communicatie	20
Transport	20
Verzekeringen	21
• <i>Tips van een Expert: Jean-Marie Bytebier</i>	13
HOE TOON JE?	24
Onderdelen van een portfolio	25
• Indeling In de ruimte	25
• Visuele stoorzenders	28
• Maak een plan	28
• Afstand en hoogte	28
• Compositie	30
• Uitlijnen van Tweedimensionaal werk	32
• <i>Tips van een Expert: Aorta</i>	13
Tentoonstellingsmateriaal	36
• Lijsten	36
• Glas	37
• Hoe? Kader ik in?	38
• Ophangsystemen	41
• Bevestiging aan de wand	42
• Tentoonstellingspanelen en -blokken	44
• Ruimteverdelers	45
• Sokkels	46
• Vitrinekasten	50
• Alternatief tentoonstellingsmateriaal	50
• Aan de slag:	50
Info op de expo	52
• Naambordjes	52
• Prijskaartjes	52
• Plattegrond	52
• Tekstduiding	53
Belichting	54
• Keuze van de lichtbron	54
• Richten van de lichtbron	55
• Lichtaccenten	56
DE ZAKELIJKE KANT	58
Overeenkomst	59
Vier misvattingen	61

Intro

Naar buiten treden met wat je creëert, is een spannend maar boeiend moment. De stap richting publiek betekent dat de relatie die jij als maker met je werk hebt, zich uitbreidt tot een dialoog tussen je creaties en andere kijkers. Door je werk los te laten stel je het open voor nieuwe betekenissen en interpretaties.

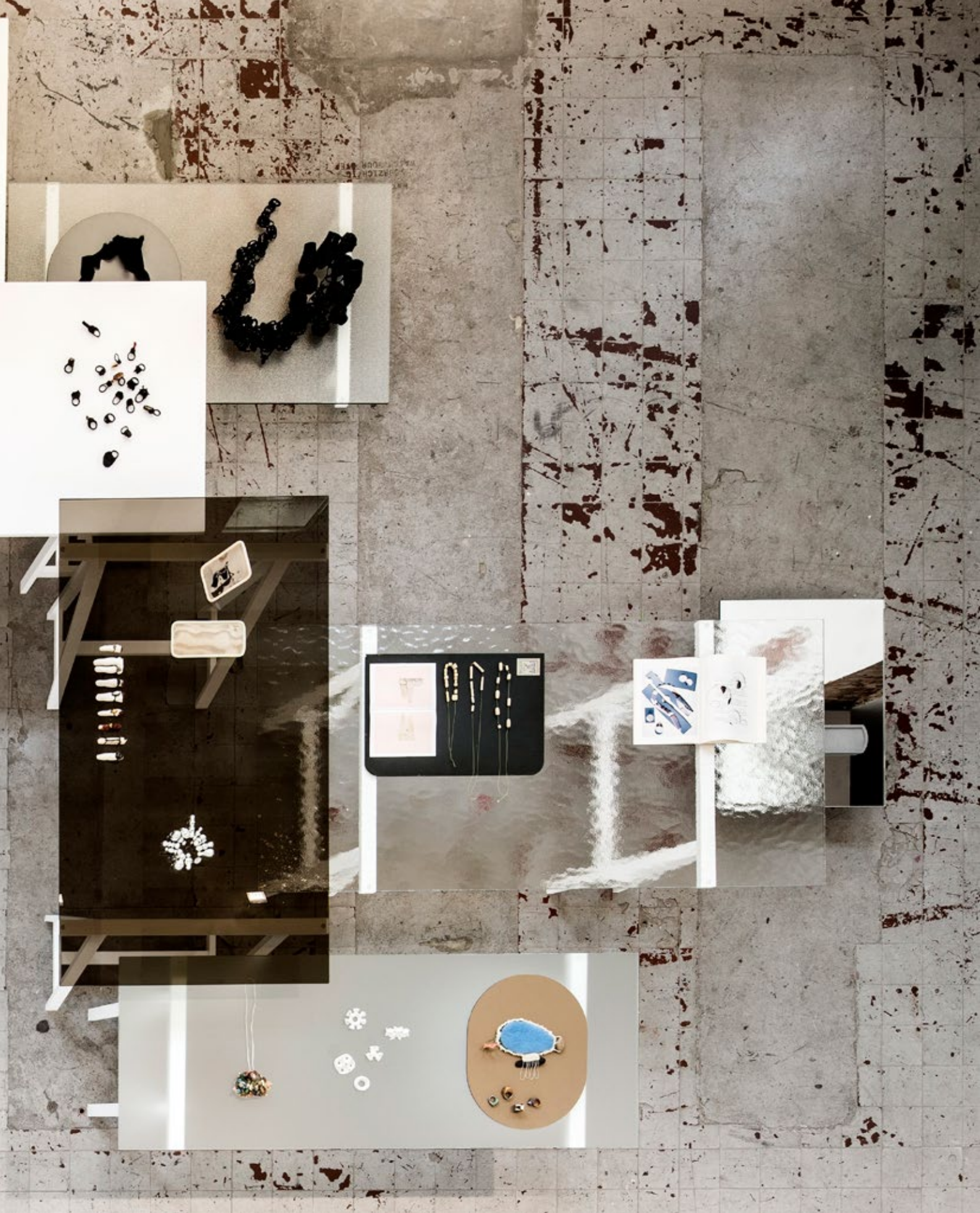

Dries Segers, Artist in residence, De Warande, 2014 © Michiel de Cleene

Hoe je je werk toont aan dat publiek is zeer bepalend en verdient dan ook alle aandacht. Je moet niet alleen kiezen wat je zal exposeren, maar ook waar en hoe. Vooral dat laatste kent geen pasklare antwoorden, want zoveel smaken, zoveel mogelijke tentoonstellingswijzen. Bovendien blijkt tentoonstellen ook aan modes onderhevig.

In dit praktijkboek dus geen kant-en-klare formats, maar wel de vele mogelijkheden uiteengezet, met praktische duiding en tips. Je vindt informatie over het selecteren van werk, tentoonstellingsruimtes, transport, presentatiemogelijkheden. Bovendien is het belangrijk de zakelijke kant van exposeren niet te vergeten. In dit boek vind je dan ook informatie over welke afspraken je best maakt vooraleer je werk te exposeren..

WAT TOON JE?

Het is zover: je bent klaar om je werk te tonen aan het publiek. Misschien sta je te popelen om zoveel mogelijk te tonen. Maar pas op! Overdaad schaadt. Niets zo erg als een tentoonstelling waar te veel werk op elkaar gepropt hangt of staat. Dus: doseer en overlaad je bezoekers niet. Laat wat ademruimte en toon enkel werk waar je volledig achter staat.

Denk eraan dat een goede tentoonstelling vooral het verhaal moet vertellen dat jij met de bezoeker wil delen. Een tentoonstelling maakt immers, net als je creaties zelf, deel uit van je oeuvre.

Het is daarom erg belangrijk om op voorhand een goede selectie te maken. Daarbij kan het heel nuttig zijn om de hulp in te roepen van een buitenstaander die wat afstand van je werk kan nemen en met een frisse kijk mee kan helpen selecteren.

Hoe selecteer je?

- Hou rekening met de **ruimtelijke begrenzing** van de beschikbare exporuimte.
- Kies **kwalitatief goed werk**.
- Licht eventueel een bepaald **genre of thema** uit.
- Focus op een bepaalde **techniek of materiaal**.
- Breng werken samen die **vormelijk** of qua **kleurgebruik** bij elkaar aansluiten of contrasteren.
- Toon bij voorkeur **recent werk**, tenzij je een overzichtstentoonstelling maakt.
- Kies werk dat past in de setting van de expo. De **tentoonstellingslocatie** kan een rol spelen in de keuze van de kunstwerken die je wil tonen. In de gangen van een cultureel centrum toon je misschien andere creaties dan in de white box van een galerie.

Probeer bij het selecteren van wat je toont op zoek te gaan naar **nieuwe invalshoeken**. Er bestaan heel wat uiteenlopende manieren om je werk te presenteren. Waarschijnlijk denk je spontaan aan een **solotentoonstelling**, maar bundel misschien de krachten en ga de uitdaging aan om in een **groepstentoonstelling** of **duotentoonstelling** in dialoog te treden met het werk van andere kunstenaars. Zoek iemand met gelijkaardig of juist contrasterend werk, een kunstenaar die rond dezelfde thema's werkt, met eenzelfde of net heel verschillend medium, kleurgebruik of vormtaal. Mix media en leg verbanden. Het kan veel interessanter blijken dan je werk in je eigen voorbehouden hoekje van een tentoonstelling te tonen.

Expert aan het woord

GEORGES UITTENHOUT

Zet de expositieruimte naar je hand

Met een **tentoonstelling bouw je een sfeer op**, maar belangrijk is er niet óver te gaan. Kies daarom voor eenheid van presentatie of juist het bewust verspringen ervan om zo ritme te creëren.

Goede tentoonstellingen hebben een parcours en een ritme dat boeit. Ritme kan je creëren door belichting, achtergrondkleuren, wisselende aankledingen...

Toon liever minder. Eén werk teveel kan de harmonie wegnemen. Een goede selectie met daarin de essentie, boeit meer dan een volledig overzicht van je werk..

Zet de ruimte zo veel mogelijk naar je hand. Het museum is een lege doos die continu getransformeerd kan worden. Dit is een luxe die veel kunstenaars zich niet kunnen permitteren. Stel je tentoon in een ruimte met veel storende elementen, probeer dan rust in te brengen door gebruik te maken van uniforme panelen en belichting.

Plannen is heel belangrijk. Bekijk de technische mogelijkheden van een ruimte en los de knelpunten op voorhand op.

Tentoonstellen is een andere stiel dan kunst maken. Schrik er daarom niet voor terug om advies te vragen. Ook bij groepsexpo's is het niet slecht een curator te zoeken. Het is namelijk in ieders belang dat er samen gezocht wordt naar een evenwichtige presentatie. Met eenzelfde stem spreken maakt je expositie alleen maar sterker.

Georges Uittenhout is als werfleider verantwoordelijk voor de opbouw van tentoonstellingen in het M HKA. Daarnaast ontwerpt hij ruimtelijk werk voor kunstenaars en musea.

WAAR TOON JE?

Je kan op heel wat plekken tentoonstellen. De ene expositieruimte is al meer geschikt om jouw werk te tonen dan de andere, de één al beter bereikbaar dan de andere. Hou bij je keuze rekening met wat je wil bereiken met je tentoonstelling en welk publiek je wil aantrekken. Probeer ook in te schatten in welke ruimtes je werken het best tot hun recht zouden komen. Kies je voor een binnen- of buitenlocatie? Vergeet ook niet minder voor de hand liggende expoplaatsen zoals winkelvitruines, leegstaande panden of containers.

Hoe kies je een geschikte exporuimte?

LIGGING

- Ga op zoek naar een pand waar je een goede kans maakt om je publiek te bereiken. De plaats van de exporuimte heeft namelijk **invloed op de publieks-opkomst**. Een centrale ligging in een drukke omgeving kan vele toevallige passanten opleveren.
- Kies de locatie ook **in functie van het werk dat je wil presenteren**. Vraagt dit een dialoog met een natuurlijke omgeving of eerder een stedelijke context? Wil je de straat op met je werk of kies je om mensen bij je thuis te ontvangen?

TOEGANKELIJKHEID

- Hou praktische zaken in het oog. Zo is toegankelijkheid belangrijk. Voldoende **brede toegangsdeuren en gangen** zijn noodzakelijk, vooral om groter tentoonstellingsmateriaal naar de exporuimte te transporteren. **Trappen** vormen een bijkomend obstakel. Als er een **lift** aanwezig is, check dan of ze voldoende groot is voor het vervoeren van je werken en presentatiemateriaal.
- De ruimte moet **makkelijk te bereiken zijn voor het publiek**. Een goede **signalisatie** doet wonderen om mensen naar minder voor de hand liggende locaties te loodsen.
- Ga ook de **openingstijden** van de locatie na. Kan je zelf de uren bepalen of is de ruimte op vaste tijdstippen opengesteld? Moet je zelf toezicht houden? Afhankelijk van je doelpubliek en de locatie, kies je andere openingstijden. Overweeg eventueel ook nocturnes.

EIGENSCHAPPEN VAN DE RUIMTE

- Ruimtes die speciaal als tentoonstellingsplek zijn geconcepied zijn het meest geschikt. Dat wil zeggen: **neutrale (witte) ruimtes met een minimum aan visueel storende elementen** zoals brandblusapparaten, verwarmingstoestellen, deuren, plantenbakken, een toeghoek... Kijk goed na of en hoe je je werk kan tonen in een ruimte waar dergelijke elementen veel aandacht opeisen.

OPHANGMOGELIJKHEDEN

- Zijn er **ophangsystemen aanwezig** zoals rails of is er **mogelijkheid om bevestigingspunten aan te brengen in de muren**?
- Kan je gebruik maken van **tentoonstellingspanelen of -blokken**?

VERLICHTING

- Is er **natuurlijk licht** aanwezig? Kan je het corrigeren door het te filteren via gordijnen of aan te vullen met kunstmatige verlichting? **Noorderlicht** is ideaal. Let erop dat er bij invallend **zonlicht** geen rechtstreekse zonnestralen op **lichtgevoelig werk** vallen.
- Check of er **algemene kunstverlichting** aanwezig is en **richtbare spots**.

VERWARMING

- De tentoonstellingsruimte moet **te verwarmen** zijn. Heel vaak is een goede luchtvochtigheid immers erg belangrijk.
- Let er wel op dat je fragiel werk (bijvoorbeeld papier of doek) **niet boven of bij een hete verwarming** zet of hangt.

BEVEILIGING

- Voor de veiligheid van het tentoongestelde werk moet je de exporuimte goed kunnen **afsluiten** buiten de bezoeken. Hou bij de keuze van de locatie ook rekening met mogelijk **vandalisme** (zeker in openbare ruimtes) en let erop dat er **permanentie** verzekerd is tijdens de openingsuren. Vermijd diefstal door materiaal goed te bevestigen.

PLUSPUNTEN

Een exporuimte kan extra troeven hebben die het je gemakkelijker maken om een tentoonstelling te organiseren. Zoals:

- **Presentatiemateriaal** zoals sokkels, wissellijsten, panelen...
- **Technici** waarop je een beroep kan doen.
- **Permanentie** tijdens de openingsuren.

Tip

NIETS VERGETEN? GEBRUIK ONZE CHECKLIST

Heb je een tentoonstelling, kunstenparcours of ander project op stapel staan? Daar komt heel wat bij kijken. Wie staat in voor de verzekering van de werken? Wie staat in voor de permanentie? Wordt het gebouw afgesloten buiten de uren van de tentoonstelling? Is de ruimte toegankelijk voor andersvaliden? Is er tentoonstellingsmateriaal beschikbaar? Wat met de promotie? Het zijn maar enkele van de vele vragen waarop je best een duidelijk antwoord hebt bij het plannen van een tentoonstelling.

We maakten een checklist die je helpt niets over het hoofd te zien bij je zoektocht naar een exporuimte en je helpt om goede afspraken te maken. Die vind je op www.kunstwerkt.be.

Tentoonstellen: enkele mogelijkheden

BINNEN

Galerie

- ⊕ Er komt gericht bezoek van geïnteresseerd kunst- en kooppubliek.
Het gaat vaak om mooie, goed uitgeruste en afsluitbare ruimtes.
Afhankelijk van de overeenkomst verzorgt de galerie de opbouw, publiciteit, vernissage, permanentie, verkoop, contacten...
- ⊖ Een galerie vraagt vergoedingen of een percentage op de verkoop van je werk. Informeer je goed en maak goede afspraken. Zo kom je niet voor onaangename verrassingen te staan.

Cultuur- of gemeenschapscentrum

- ⊕ Je bereikt een geïnteresseerd cultuurpubliek.
Afhankelijk van de overeenkomst helpt het centrum met de opbouw, publiciteit, vernissage, permanentie...
- ⊖ Het is belangrijk op voorhand duidelijke afspraken te maken.
Je kan een uitgeruste tentoonstellingsruimte toegewezen krijgen, maar evengoed een restruimte zoals een gang of inkomhal.
Soms gaat het om moeilijk af te sluiten ruimtes.
Soms ben je voor vernissages en toonmomenten verplicht een beroep te doen op het cateringbedrijf waar het centrum mee werkt.

Tip

Een overzicht van alle cultuur- en gemeenschapscentra in Vlaanderen vind je op www.cultuurcentra.be

Eigen atelier of huis

- ⊕ Je moet met je werk niet op verplaatsing.
Je kan je werk tonen in de 'natuurlijke biotoop'.
- ⊖ Voor opbouw, publiciteit, vernissage en permanentie sta je volledig zelf in.
Er is niet altijd voldoende ruimte.
Je moet je doelpubliek weten te verleiden tot een bezoekje.

Openbaar gebouw

(bibliotheek, stad- of gemeentehuis, dienstencentrum, ziekenhuis, school,...)

- ⊕ Je kan rekenen op een groot publieksbereik.
- ⊖ Verwacht geen té grote respons, aangezien het publiek hoofdzakelijk uit toevallige passanten bestaat.
Het gaat vaak om 'restruimte'.
Vaak is die ruimte moeilijk af te sluiten. Dat verhoogt de kans op beschadiging.
Voor opbouw, publiciteit, vernissage en permanentie sta je meestal zelf in.

Polyvalente ruimte, parochie- of feestzaal

- ⊕ Meestal kan je een dergelijke ruimte gemakkelijk reserveren.
- ⊖ Het publieksbereik is moeilijk in te schatten.
Voor de opbouw, publiciteit, vernissage en permanentie sta je meestal volledig zelf in.

Horeca (restaurant, café)

- ⊕ Je bereikt een groot publiek.
- ⊖ Verwacht geen té grote respons, aangezien het publiek hoofdzakelijk uit toevallige passanten bestaat.
Het gaat vaak om 'restruimte'.
Vaak is die ruimte moeilijk af te sluiten. Dat verhoogt de kans op beschadiging.
Voor opbouw, publiciteit, vernissage en permanentie sta je meestal zelf in.

Expo in het kader van project Pit, kunst in de open ruimte, Borgloon-Heers. Z33, Huis voor Actuele Kunst. © Kristof Vrancken / Z33

Historisch pand

- ⊕ Meestal leveren dergelijke panden een mooi kader, uitermate geschikt voor locatietentoonstellingen. De aantrekkingskracht van het gebouw is een extra troef.
- ⊖ Vaak zijn de ingrepen die je in de ruimte mag doen beperkt. (Het gaat vaak om beschermde monumenten.) Soms zijn dergelijke panden moeilijk te verwarmen of bestaan ze uit vochtige ruimtes.

Tijdelijke exporuimte (pop-up, container, bus, boot, winkelvitrine, ...)

- ⊕ Een ongebruikelijke locatie verrast en kan een publiekstrekker zijn.
- ⊖ Het is niet altijd vanzelfsprekend om werk in dergelijke ruimtes te presenteren. Misschien is een dergelijke expo gemakkelijker te organiseren in groepsverband.

BUITEN

Openbare ruimte (plein, straat, park, tuin,...)

- ⊕ Je bereikt een erg groot publiek. Het is vooral geschikt voor 3-dimensionaal en weerbestendig werk.
- ⊖ Vaak is het noodzakelijk om een vergunning aan te vragen. De ruimte is uiteraard niet af te sluiten en er bestaat dus een kans op beschadiging. Je werk moet degelijk verankerd kunnen worden. Je moet rekening houden met weersomstandigheden. Kunstwerken in de publieke ruimte wekken wel eens felle reacties op. Misschien is het gemakkelijker te organiseren in groepsverband. Je werk laten verzekeren kost meer als je het in openlucht tentoonstelt.

Project Melange, kunstenparcours Anderlecht – KUNSTWERKT. © Artur Eranosian

Tip

VIND JE EXPORUIMTE OP WWW.KUNSTWERKT.BE

Op zoek naar een plek om tentoon te stellen?
Op www.kunstwerkt.be vind je ruimtes uit elke streek in Vlaanderen en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Zo kan je, in eigen regio of verder weg een tentoonstellingslocatie vinden die aan je wensen en behoeften voldoet.

ONLINE

Je kan je beeldend werk ook virtueel tonen. Dat kan uiteraard op een eigen website, blog of op sociale media, zoals Facebook, Instagram of Twitter. Maar je kan ook terecht op internetplatformen die jouw creaties en die van collega-kunstenaars een plaats geven.

- ⊕ Er is een groot publieksbereik.
Het is een eenvoudig promotiekanaal en middel tot uitwisseling.
Er zijn weinig praktische beslommeringen.
- ⊖ Het beeldmateriaal op scherm mist de kwaliteiten van origineel werk (textuur, kleurcorrectheid, weergave van het materiaal...)
Je moet kwalitatief fotomateriaal van kunstwerken aanleveren.

Transport

Je hebt een mooie tentoonstellingsplek en een geschikte datum gevonden om je werk te exposeren? Prima. Uiteraard wil je je creaties in perfecte staat aan je publiek tonen. Met deze tips loopt het zeker goed:

- Bescherm het werk voor het transport door het in te pakken in bijvoorbeeld luchtkussenfolie of te vervoeren in een doos met schuimkorrels of mousse. Ter bescherming van lijsten kan je beschermhoeken aanbrengen.
- Als je het werk vervoert, probeer het dan zeker vast te zetten zodat het tijdens het transport niet kan schuiven of omvallen.
- Plaats lijsten met glas steeds rechtop. Zo heb je het minst kans op glasbreuk.
- Plaats werk zo dat je er niet over kan struikelen of tegen stoten.
- Probeer je werk niet bloot te stellen aan regen en voorkom hevige temperatuurschommelingen door directe nabijheid van warmtebronnen te mijden.
- Let op bij het schoonmaken met vocht en gebruik geen agressieve producten.
- Gebruik bij het dragen één hand die ondersteunt en één die in balans houdt.
- Probeer het werk zelf zo min mogelijk aan te raken (zeker bij niet ingelijst werk) en draag het aan de ophangpunten.
- Sleep het werk niet over de grond, maar hef het steeds op.
- Let op voor de zwakke punten aan het werk, zodat ze niet afbreken tijdens het transport.
- De grootste kans op schade doet zich niet voor tijdens het tentoonstellen, maar bij het transport van je werk. Sluit dus een tentoonstellingsverzekering af die ook het transport naar en van de exporuimte dekt.
- Wees voorzichtig en neem de tijd!

Expert aan het woord

JEAN-MARIE BYTEBIER

Tip

**VERZEKER JE EXPO VIA
KUNSTWERKT**

Heb je een expositie op stapel staan? Laat je aan een voordelig tarief verzekeren via KUNSTWERKT. Je kan ervoor kiezen om het transport van je werken mee te verzekeren. Meer info: www.kunstwerkt.be

Bereid je voor op een tentoonstelling door zelf vaak naar exposities te gaan. Kijk niet alleen naar de werken zelf, maar ook naar de opstelling, de encensering: waar en hoe hoog hangen de werken, hoever hangen ze uit elkaar, hoe ziet de belichting eruit, hoe zijn de ruimtes geschilderd...

Lees en laat je inspireren. Er zijn heel wat boeken te vinden van curators die hun ervaringen met tentoonstellingen maken hebben neergeschreven.

De omgeving waarin je een werk plaatst, speelt een belangrijke rol. Zoek een exporuimte waarin de inhoud van het werk en betekenis van de ruimte elkaar aanvullen of versterken.

Een goede tentoonstelling maken kan je hetzelfde opleveren als 4 jaar intens werken in je atelier. Het verschaft je inzichten die vaak belangrijker zijn dan het werken in je eigen atelier. Je wordt er bijvoorbeeld onderworpen aan kritiek, waar je veel kan van opsteken.

Jean-Marie Bytebier is beeldend kunstenaar. Hij gaf 15 jaar lang les in Deinze en Waasmunster, waar hij een atelier 'experimenteel schilderen' leidde. Hij is ook directeur van de Gemeentelijke Academie voor Beeldende Kunsten in Waasmunster.

'A pile of homes', een werk van Jonas Van Steenkiste opgesteld in verschillende locaties. Merk op hoe dit werk zich steeds op een andere manier verhoudt tot de ruimte.
Met dank aan Ann Demeyere . © Jonas Vansteenkiste

HOE TOON JE?

Er zijn heel wat manieren om een tentoonstelling op te bouwen. Afhankelijk van de ruimte, de praktische mogelijkheden en je persoonlijke voorkeuren kan je een expo een heel eigen karakter geven.

Ruimte-indeling

Hoe stel je je werk op? Plaats je alles op het gevoel door elkaar of bedenk je een rode draad? Hang je je werk dicht op elkaar of laat je veel ruimte? Behoud je de openheid van de ruimte of deel je ze op door middel van panelen?

Hoe je je werk verdeelt in de ruimte, hangt af van:

- het verhaal dat je wil vertellen (thematisch, chronologisch...)
- het aantal werken
- de vorm en de eigenschappen van het werk
- de vorm en de eigenschappen van de tentoonstellingsruimte
- de lichtinval
- de toegankelijkheid van de ruimte

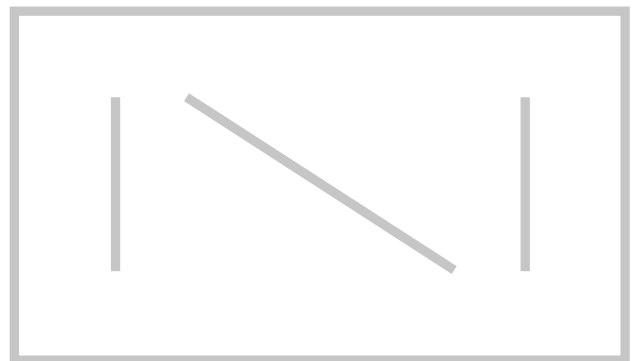
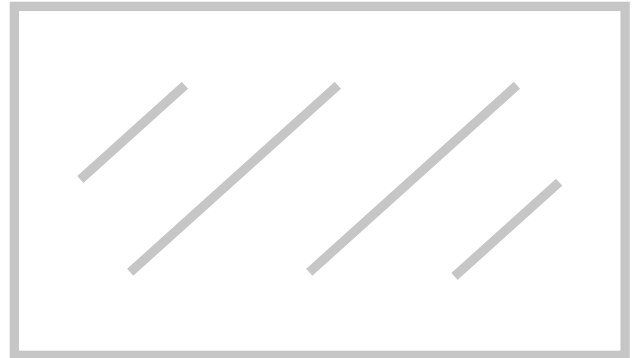
Denk bij het indelen ook aan de **circulatie**, de plaats waar bezoekers binnenkomen en hun looprichting. Prikkel de aandacht van de bezoeker en hou zo een bezoek aan je expo tot op het einde spannend en fris.

Bouw je tentoonstelling op als een muziekstuk met een **eigen ritme en verschillende thematische lijnen**, met een opener, een middendeel en een slotakkoord. Beschouw de tentoonstelling als een totaalwerk en niet als een opsomming van losse werken.

Je kan **dieptewerking** creëren door tentoonstellingsblokken of panelen dwars of geschrinkt op te stellen. Dit lokt nieuwsgierigheid uit bij de bezoeker en doet hem zin krijgen naar meer. Eventueel kan je bij grotere tentoonstellingen ook enkele pauzes inlassen door gebruik te maken van ruimteverdelers of door zitelementen op te stellen.

Katrin Kamrau, tentoonstelling Prijs Beeldende Kunst Provincie Antwerpen, de Warande, 2014. © Michiel de Cleene

Fik van Gestel, Storm en stilte, De Warande, 2014. © Michiel de Cleene

Series, Antwerpen, KUNSTWERKT. © Artur Eranosian

VISUELE STOORZENDERS

Elke omgeving heeft specifieke stoorzenders die de aandacht kunnen afleiden van de kunstwerken. Let er dus op dat er zich in de directe nabijheid van de werken geen storende elementen bevinden, zoals brandblusapparaten, verwarmingstoestellen, verluchttingsroosters... Ook de eigenschappen van de wand, zoals de kleur of de structuur, kunnen een goede presentatie van je werk beïnvloeden.

MAAK EEN PLAN

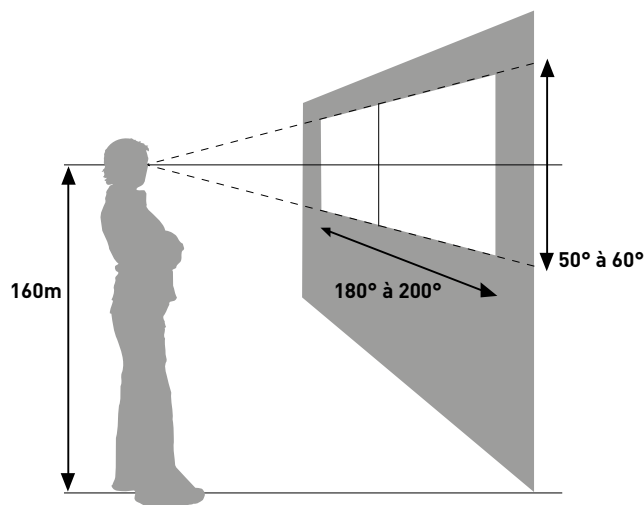
Je kan vooraf een plan maken, dat je tijdens de opbouw van de tentoonstelling gemakkelijk kan uitwerken. Je kan daarbij best vooral aandacht schenken aan de correcte afmetingen van de ruimte en van de tentoonstellingsmaterialen die je wil gebruiken (sokkels, vitrinekasten, wanden...). Zorg er dus voor dat je die formaten kent.

AFSTAND EN HOOGTE

Plaats je werken niet te dicht bij elkaar. Voorzie wat ruimte zodat de werken kunnen 'ademen'. Grote werken vragen meer vrije ruimte rondom dan kleiner werk.

RITME

Creëer ritme in je expo door te variëren in de afstand tussen de werken. Maak 'eilandjes', dat geeft meer karakter aan je tentoonstelling.

Voorzie voldoende **kijkafstand en -ruimte** voor de bezoeker. De kijkhoek van een mens bedraagt horizontaal tussen de 180 en 200 graden en verticaal tussen de 50 en 60 graden. Bij groot werk moet je dus meer kijkafstand voorzien dan bij klein werk.

De gemiddelde **kijkhoogte** van de mens is 1.60 m. Hang of plaats je werk dus niet te hoog of te laag, maar met het middelpunt ongeveer op dat niveau. Tenzij je natuurlijk bewust je werk op een specifieke hoogte wil tonen of het kunstkameridee wil nabootsen door allerlei werk onder en boven elkaar te hangen, een muur vol.

Tip

Om de afstand tussen de kunstwerken te bepalen zet je ze best eerst even uit op de grond. Zo kan je ze makkelijker verplaatsen en de afstanden bijstellen.

Door te spelen met afstand tussen de werken creëer je ritme in een expo.
Katrín Kamrau, tentoonstelling Prijs Beeldende Kunst Provincie Antwerpen, de Warande, 2014. © Michiel de Cleene.

De manier van presenteren bepaalt hoe je een kunstwerk beleeft. Werk van Delphine Lebon, in een compositie op de muur en vooraf uitgelegd op de vloer.
Foto: Track in Residence, Delphine Lebon, Verborgene handelingen. KUNSTWERKT en S.M.A.K. Gent. © Delphine Lebon

COMPOSITIE

Hoe je je werk in de ruimte of aan de muur schikt, hangt af van de aard en de grootte van elke creatie. Werken die je in elkaars buurt plaatst of hangt, vertonen best een aantal gelijkenissen of contrasten in onderwerp, kleurgebruik, materiaal of techniek. Je kan ook associatief te werk gaan en de bezoekers aanzetten zelf verbanden te zoeken tussen de verschillende kunstwerken.

Bij **driedimensionaal** werk geldt: klein vooraan en groot achteraan. Let ook op een evenwichtige verdeling in de ruimte en de mogelijkheid om rond het werk heen te lopen.

Bij **tweedimensionaal** werk zijn verschillende composities op de muur mogelijk.

Horizontaal op een rij, is de meest courante wijze van ophangen. Maar het kan ook verticaal, of waarom niet, diagonaal. Diagonaal stuwt de blik en zorgt voor spanning.

Je kan het werk symmetrisch of asymmetrisch, met groot of klein, gelijk of verschillend interval ophangen. Het hangt ervan af welke dialoog je tussen de diverse werken tot stand wil brengen. Asymmetrie creëert een zekere onrust, terwijl symmetrie rust geeft.

Kleiner werk of werken van verschillend formaat die samen horen, kan je groeperen. Je kan ze ook naast elkaar op een rij hangen, eventueel met één of twee werken eronder of erboven. Dat maakt het geheel ritmischer. Je kan ook een muur volledig vullen met kunstwerken, zoals bij het kunstkameridee.

UITLIJNEN VAN TWEE-DIMENSIONAAL WERK

Een mooie tentoonstelling vraagt om een goede uitlijning van de werken. Je kan kiezen waarop je je baseert bij het uitlijnen: de boven- of onderzijde van de werken of de middellijn. Wisselen de formaten van de werken sterk, kies dan eerder voor uitlijnen volgens de middellijn. Dat zorgt voor de grootste eenheid.

Bij uitlijnen komt heel wat meetwerk kijken en je zal zeker ook een waterpas kunnen gebruiken.

Tip

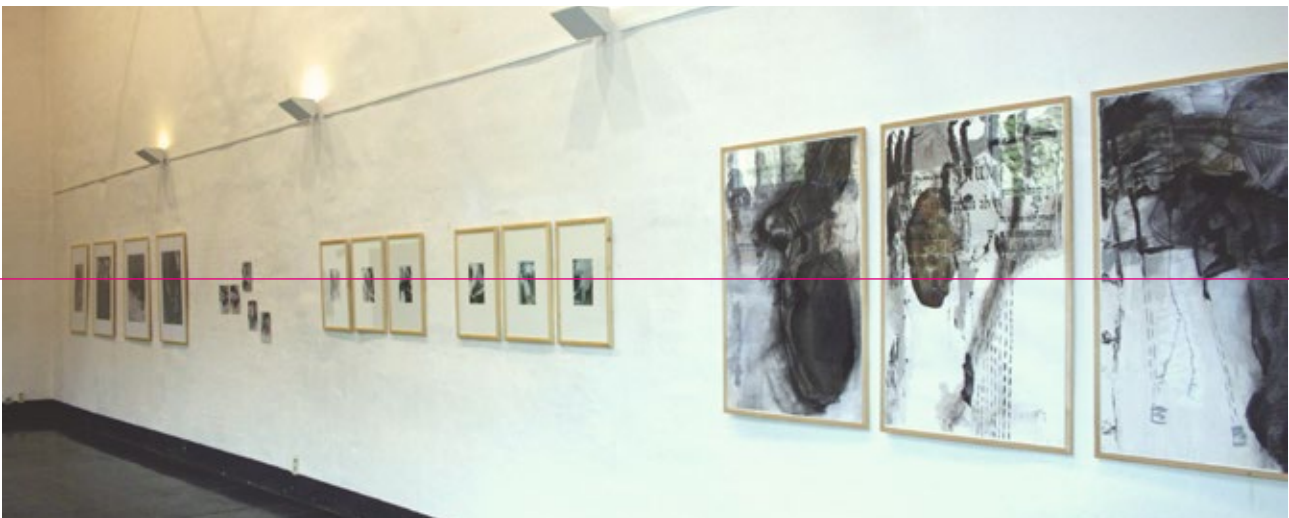
Een laserwaterpas op statief kan je behoorlijk wat werk besparen. Je kan er punt- en hoekmarkeringen mee aanbrengen en horizontale hoogtelijnen mee bepalen. Door de laser in te stellen op een bepaald referentie-punt en die vervolgens op het statief te roteren, kan je het referentiepunt op iedere willekeurige andere plaats of muur overplaatsen.

Goedkopere oplossingen zijn laserwaterpassen die je op de muur kan bevestigen of eenvoudigweg een touw spannen op een bepaalde hoogte.

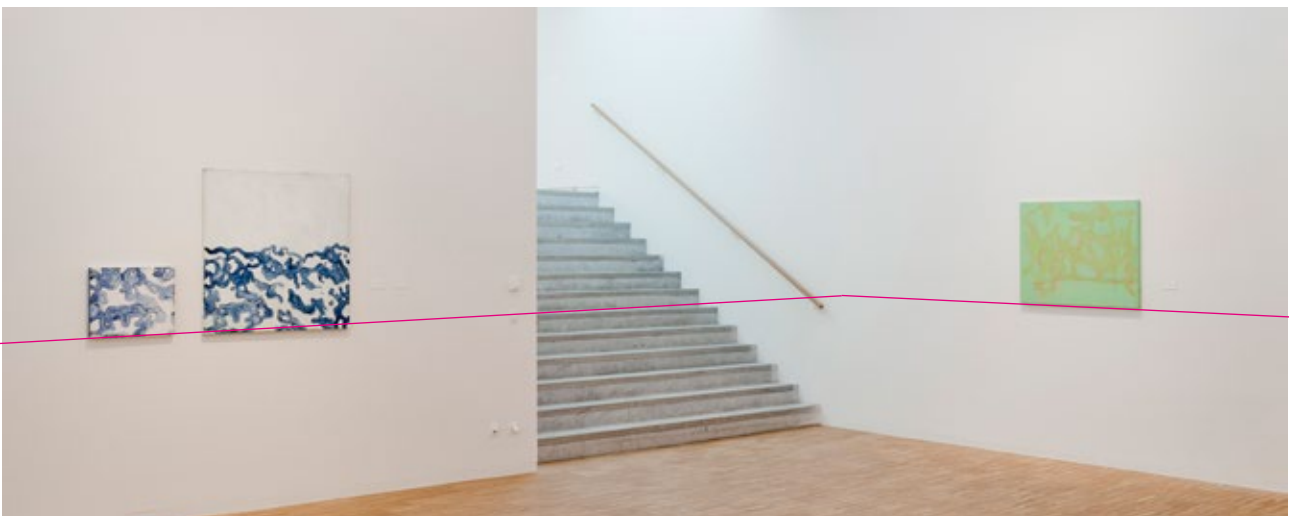

Werken uitgelijnd op basis van de bovenlijn. Project Pit, kunst in de open ruimte, Borgloon-Heers. Z33, Huis voor Actuele Kunst. © Kristof Vrancken / Z33

Kunstwerken uitgelijnd op basis van de middellijn. Dit zorgt voor rust en harmonie. Series, Antwerpen - KUNSTWERKT. © Artur Eranosian

Schilderijen uitgelijnd op de onderlijn. Expo Fik van Gestel, Storm en stilte, de Warande, 2014. © Michiel de Cleene

AORTA

De werken uitzetten

- Gebruik katoenen handschoenen. Zo bescherm je beter de werken die je verplaatst. Eén uitzondering: als je een zwaar werk verplaatst, kan je best geen handschoenen aantrekken, want misschien loop je het risico dat je de grip op het werk verliest.
- Hou het werk altijd met blokjes mousse van de grond. Zo beschadig je het kader niet.

De werken ophangen

- Maak een grondplan.
- Zet de werken uit op de grond.
- Bepaal de hoogte waarop je de werken hangt.
- Bepaal de afstand tussen de werken.

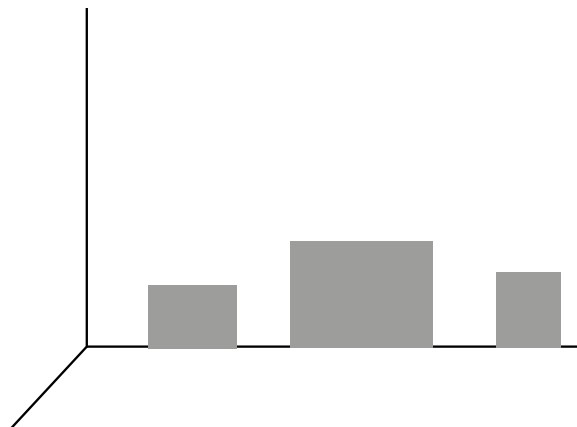
Tips

- Hang het werk zo op dat de middenlijn op ooghoogte komt, tussen 1m55 en 1m65. Dat zorgt voor een rustig geheel. Je kan hier natuurlijk wel eens van afwijken, bijvoorbeeld in een hoekje van de tentoonstelling.
- Een aanrader, maar geen 'wet': hang het grootste werk in het midden en plaats telkens kleinere werken ernaast.
- Wanneer je met heel grote kaders werkt, kan je ook een hoogte van 80 cm (van de grond af) als vaste onderlijn gebruiken.
- Het oogt soms mooier als je de afstand van het laatste werk tot de rand van de muur iets ruimer laat dan de afstand tussen de werken.
- Een snelle manier als je veel werken moet ophangen: één persoon die uitmeet en één die gaten boort. Hierbij ga je er van uit dat je per kader telkens twee ophanghaakjes voorziet, zodat je schilderij niet schuin gaat hangen.

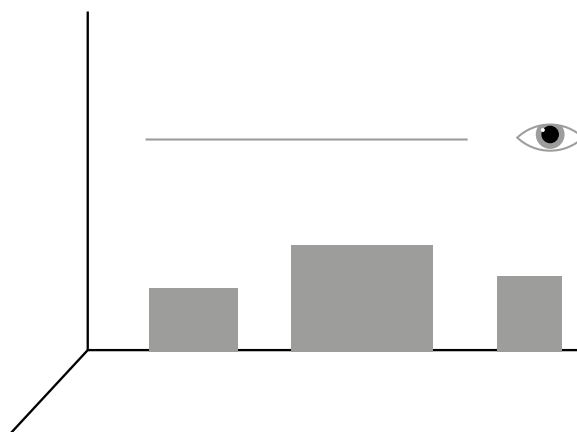
Aorta specialiseert zich in zowat alle aspecten die bij de opbouw van een expositie aan bod komen: ontwerp en uitvoering van tentoonstellings-architectuur, opbouw van expo's, professionele verpakkingen en kisten, kunsttransport...

Tips over hoe je een werk aan een wand kan bevestigen, vind je op blz. xxx

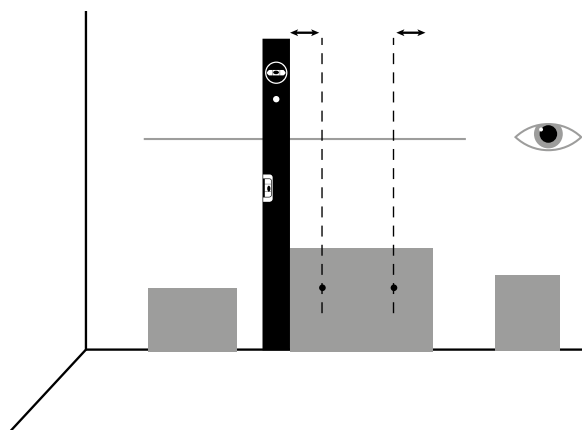
tekening 1

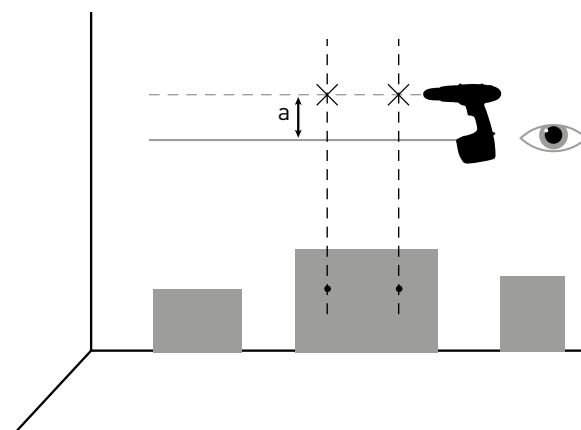
tekening 2

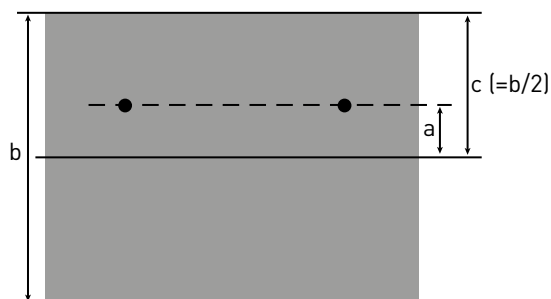
tekening 3

tekening 5

tekening 4

Stap voor stap

1. Zet de werken uit op de exacte plaats waar ze moeten hangen (d.w.z. met de juiste afstand tussen de werken) (tek.1).
2. Duid de middenlijn op het paneel of de muur aan, eventueel met een laser (tek. 2).
3. Bepaal de plaats waar de twee ophanghaakjes moeten komen. Neem een lange waterpas en houd die langs de zijkant van het kader. Meet van de zijkant van kader tot aan het ophangpunt. Meet dit ook af vanaf de zijkant van je waterpas en zet een verticale streep. Herhaal aan de andere kant van het schilderij (tek. 3).
4. Meet nu nog op welke hoogte de ophanghaakjes moeten komen. Meet vanaf de middenlijn van het schilderij tot aan de oogvijsjes (a). (tek. 4).
5. Meet deze afstand nog eens vanaf de laser en zet een horizontale streep. Je hebt nu 2 kruisjes op de muur, dit is de plaats waar je moet boren (tek. 5).

Tentoonstellings- materiaal

LIJSTEN

Een lijst kiezen die past bij een kunstwerk is niet eenvoudig. De keuze is persoonlijk, want smaken verschillen nu eenmaal én zijn bovendien trendgevoelig.

Een fout kader kan een kunstwerk behoorlijk vernakelen. Een erg expliciete lijst kan je werk een totaal nieuw voorkomen geven. Het is dus belangrijk dat je een lijst kiest die goed aansluit bij het werk.

Je hebt de keuze tussen wissellijsten of lijsten die je op maat laat maken. Bij **wissellijsten** kan je kiezen tussen achterladers of schroeflijsten. **Achterladers** hebben een lijst uit één stuk die je vanaf de achterzijde kan 'laden' met glasplaat, werk en achterwand. Het frame bij **schroeflijsten** bestaat uit vier stukken die in elkaar worden geschroefd of geklikt en zo glasplaat, werk en achterwand omklemmen. Het voordeel van achterladers is dat de hoekverbindingen steviger zijn.

Een lijst kies je in verhouding tot de grootte van het werk. Daarbij moet je rekening houden met het al dan niet invoegen van een passe-partout (zie verder). Ook de breedte van de lijst kies je op basis van de proporties van het kunstwerk. Hoe groter het werk, hoe breder de lijst.

Materiaal, vorm en kleur van de lijst kies je in functie van het afgebeelde. Vraagt het een rijk versierde, vergulde lijst of juist een sober, strak metalen kader? Een gekleurde lijst of het naakte materiaal? Volg je persoonlijke smaak, inspireer je op je werk en vraag eventueel hulp aan een lijstenmaker.

Tip

Om de kleur van de lijst te laten aansluiten bij je werk, kies je best een tint die in je werk vervat zit. Tenzij je de lijst natuurlijk wilt laten contrasteren.

GLAS

Bij het inlijsten kan je er voor kiezen om je werk achter glas te stoppen. **Glas** beschermt je werk tegen vuile vingers, stof en vocht, maar heeft ook een aantal negatieve punten. Vanaf 4mm dikte gaat de groenige tint van het glas interfereren met de kleuren van het werk. Bovendien kan het glas – vooral bij donker werk – spiegeling veroorzaken, wat het kijken bemoeilijkt.

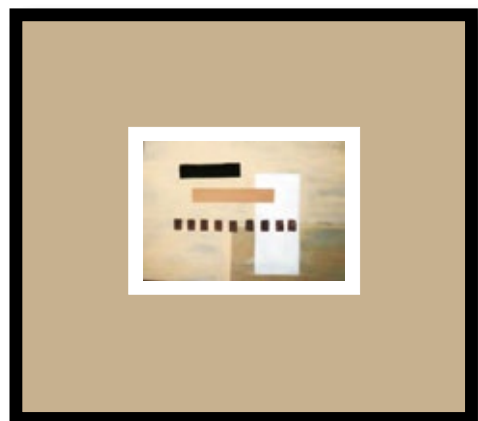
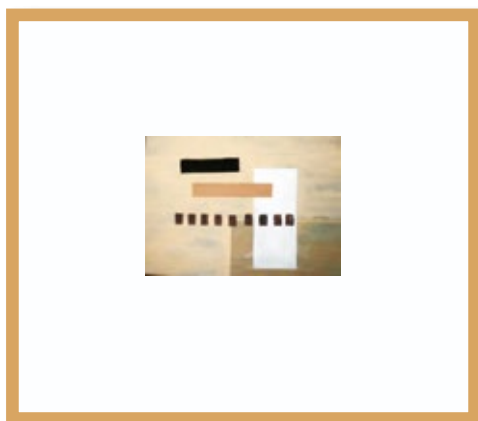
Ontspiegeld glas verhelpt dat, maar heeft dan weer als nadeel dat het duur is en het werk erdoor aan helderheid en kleurintensiteit inboet.

Plexiglas heeft als voordelen dat het licht is, minder makkelijk breekt dan glas en het werk beter tegen uv-stralen beschermt. Nadelen zijn dan weer dat het duurder is dan glas en bovendien gevoelig voor krassen.

Tip

Lijst je in achter glas, laat dan best een luchtlaag tussen glasplaat en kunstwerk. Zo vermijd je dat het werk, door condensatie, aan het glas gaat kleven.

Soms is een werk beter af zonder lijst en glas. Bepaalde doeken komen beter tot hun recht als ze vrij van lijst in de ruimte hangen. Ga er dus niet steeds van uit dat je werk moet inkaderen. Ook een glasplaat hoeft niet steeds, want het kan de oppervlaktestructuur van een geschilderd werk ten onrechte maskeren.

HOE KADER IK IN?

Met een passe-partout kan je werk door een sobere omkadering isoleren uit een drukke omgeving. Door klein werk in een grotere lijst te vatten krijgt het meer ademruimte. Een passe-partout zorgt er ook voor dat het werk niet tegen het glas aandrukt en vermijdt zo vochttopstapeling tussen glas en werk. Een passe-partout maak je enkel aan de bovenzijde vast. Zo kan het werk onder wisselende vocht- en warmteomstandigheden uitzetten.

Je kan kiezen uit verschillende **diktes en kleuren van passe-partoutkarton**. Bovendien moet je de **plaats van de uitsnijding** bepalen. Je kan je werk centraal in een passe-partout vatten of het net ietsje hoger plaatsen, om te vermijden dat je werk door gezichtsbedrog te laag lijkt te hangen. Je kan ook, voor een betere bewaring, opteren voor zuurvrij karton, maar dat doet het kostenplaatje oplopen.

Niet elk werk vraagt een passe-partout. Grafiek, tekeningen en aquarellen verdragen een passe-partout goed, maar olieverfwerk dan weer niet.

Tip

Je kan ook een mooi effect bereiken door werk zwevend in een lijst op te hangen, zonder passe-partout. Ook een wat diepere lijst levert vaak knappe resultaten op.

Vergelijk hoe een zelfde kunstwerk zich verhoudt ten opzichte van verschillende lijsten en passe-partouts.

Expert aan het woord

FRANK DE BUSSCHER (GASPART)

Bedenk goed waarom je een werk wil inlijsten.

Wil je het een meerwaarde bezorgen om te verkopen? Of moet je het vooral goed kunnen bewaren? Moet het makkelijk getransporteerd kunnen worden?

Waar ga je je werk ophangen en wat zijn daar de ophangmogelijkheden?

Maak een plan. Zo kan je tijdens het schilderen op je palet al kleurstalen maken voor de lijst. Het lijkt snel om daar dan al aan te denken, maar het kan je helpen bij je keuze. Een voorbeeld: als je weet dat je je werk wil inlijsten en je werkt op doek, zorg dan dat het doek op het chassis zit voor je begint te schilderen. Als je het doek erna nog moet opspannen om het in te lijsten, vergroot de kans op schade.

Weeg af wat het mag kosten. Bepaal op voorhand je budget. Hoe meer iets afwijkt van de standaard, hoe duurder het uitvalt. Inkaderen op groot formaat bijvoorbeeld is duur. Wil je de kostprijs van een inlijsting binnen de perken houden, hou je lijst dan simpel en neutraal. Eenvoudige kaders zijn heel wat goedkoper dan complexe kaders en bovendien minder fragiel. Dat is handig als je je werk moet transporteren. Bovendien zijn neutrale kaders op dit moment populair, en dat kan je werk ten goede komen.

Vergelijk prijzen en vraag offertes op. Daarbij is het belangrijk om je werk goed te omschrijven en duidelijk te maken wat je wil. Op een goede offerte zie je informatie over de lijst, de montage, het ophangstelsel, het gewicht, de verpakking, transport en verzekering. Bekijk goed wat er wel en niet inbegrepen is in een offerte voor je een beslissing neemt.

Het Gentse bedrijf Gaspart heeft een stevige reputatie in het ontwerpen en uitvoeren van kaders op maat. Frank De Busscher kreeg de knepen van het vak als kind mee en vertegenwoordigt de zesde generatie lijstenmakers van dit familiebedrijf.

OPHANGSYSTEMEN

Lijsten kan je op diverse manieren ophangen. Bij wissellijsten zitten vaak standaard ophangsystemen ingebouwd. Bij maatwerk kan de lijstenmaker je helpen.

Hieronder zie je enkele manieren om ophangpunten achteraan de lijst te bevestigen:

Tip

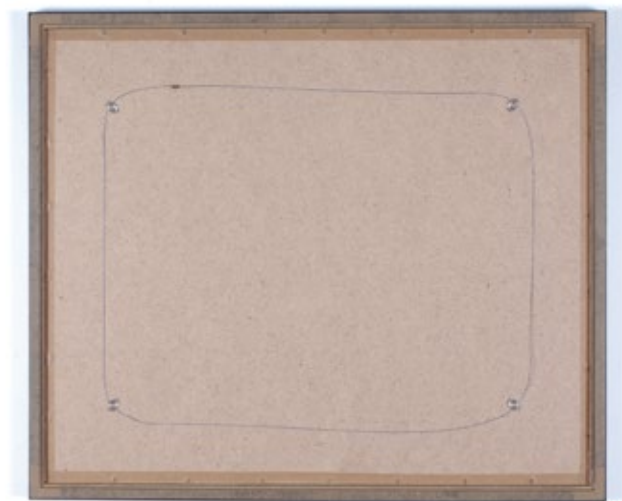
Breng oogvijzen pas aan bij het ophangen.
Tijdens het transport kunnen ze immers andere werken beschadigen.

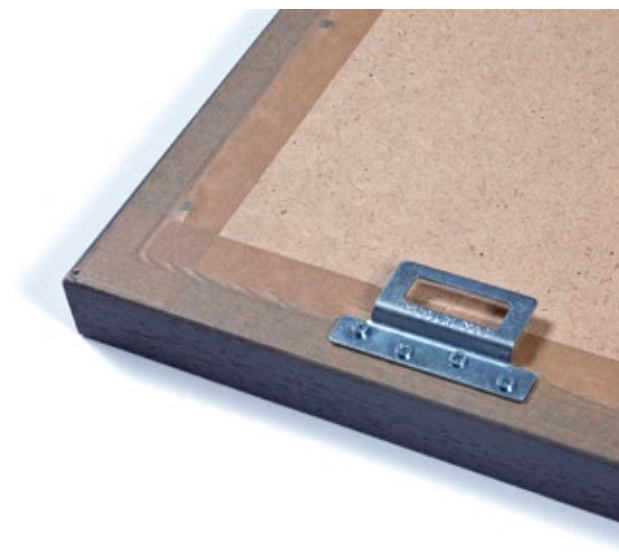
Een oogvijs centraal bovenaan een spierraam of lijst.

Twee oogvijzen in een spierraam of lijst, verbonden met touw, ijzer- of nylandraad.

Een staalkabel bevestigd op verschillende punten op de achterwand.

Twee grote metalen ogen, vastgezet met kleine vijsjes links en rechts op de achterkant van de lijst. Vooral geschikt voor zwaarder werk.

BEVESTIGING AAN DE WAND

Ben je klaar om je 2D-werk aan de muur te bevestigen? Dat kan eenvoudig door het kader achter een schuine schroef of nagel in de muur vast te haken. Maar beter – want steviger en veiliger – is een L-haak te gebruiken die je in de muur schroeft. Bij gepleisterde muren kan je lichter werk ook aan kaderhaken ophangen. Die zijn bevestigd aan de wand door een nagel die schuin in de muur is geklopt.

Belangrijk

Probeer al deze bevestigingssystemen wel aan het oog te onttrekken door ze te verstoppen achter het kunstwerk.

Veel exporuimtes met voortdurend wisselende tentoonstellingen hebben **ophangrails**. Zo kan je flexibel werken. Afhankelijk van wat beschikbaar is (er zijn enorm veel verschillende types), kan je het werk ophangen aan metalen kettingen of staafjes, staalkabel of nylandraad met daaraan een (S-)haakje. Je kan voor één of twee ophangpunten kiezen. Het tweede is stabiel en dan het eerste, maar vraagt meer werk bij het uitpassen. Toch is dit, zeker bij zwaarder werk, aan te raden.

Werken ophangen aan een rail met verstelbaar haakjes stelt je in staat makkelijk te schuiven en de werken op verschillende hoogtes op te hangen.

Tip

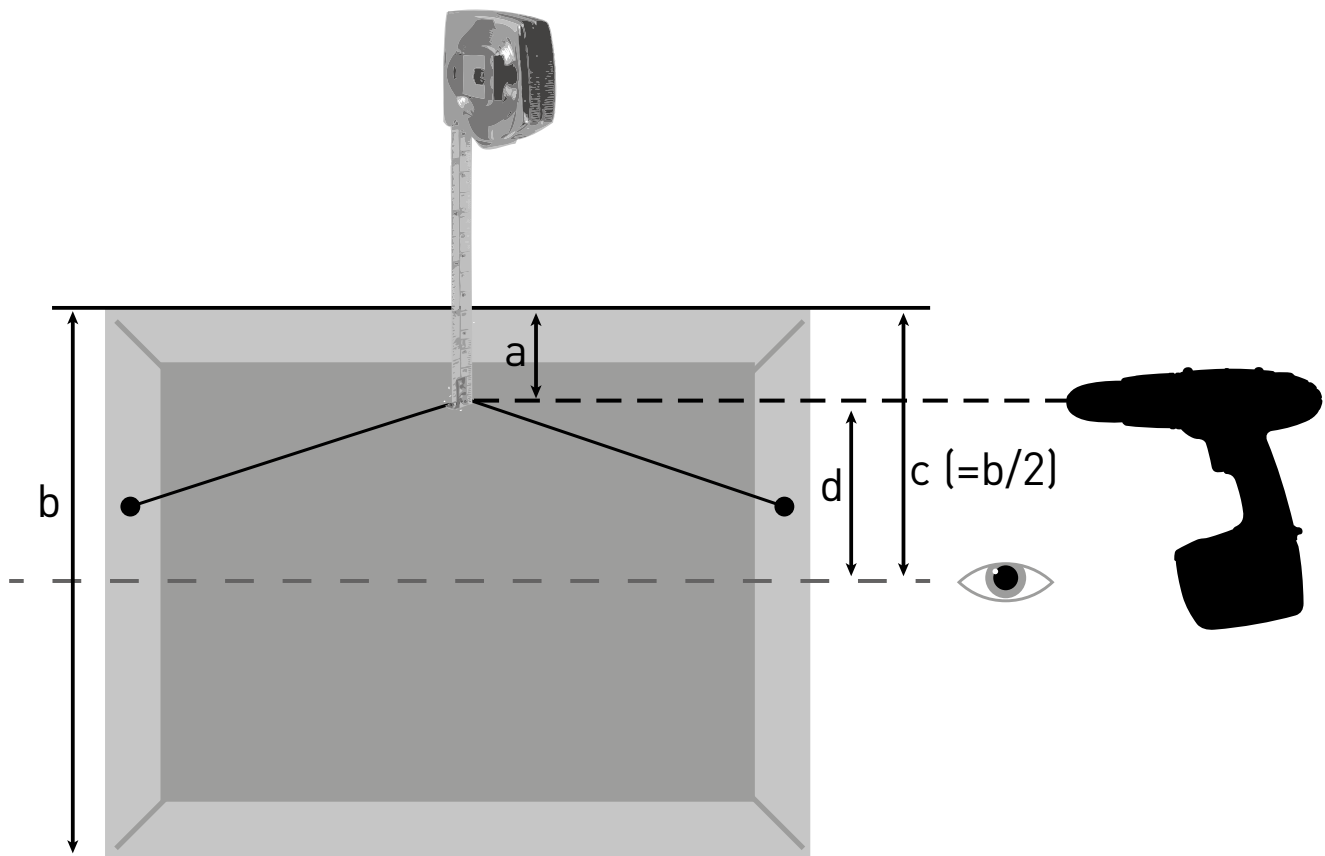
Je kan je werk ook iets laten loskomen van de muur of vrij in de ruimte hangen. Vergeet dan niet met twee ophangpunten te werken om het tolleren van het werk te vermijden.

Aan de slag

- Je bevestigt **2 oogvijsen** aan het werk. Die maak je vast aan 2 haken in de muur. Hangt een haak te laag en is het niet mogelijk een tweede gat te maken, dan kan je ze verhogen door er wat tape rond te draaien. Ook een moer over de haak of vijs kan daarbij helpen.
- Hangt er **een ijzerdraad** aan de achterkant van het schilderij, dan bevestig je deze het best op twee haken. Zo voorkom je dat het werk schuin hangt.
- Kan je geen vijsjes aanbrengen aan het werk (bvb. bij kaders zonder lijst of voor hele kleine schilderijen), dan kan je de werken met **velcro** aan de muur bevestigen. Je kan de werkjes ook op haken zetten.
- Helt het werk teveel naar voor over, dan kan je **kurk, mousse of een buddy** achteraan bevestigen.
- Een heel zwaar werk kan je bovenaan aan 1 punt ophangen en onderaan laten steunen op 2 platte haken.

Haakjes op de juiste plaats achteraan je werk. Hoe?

- Je hangt een rolmeter aan de ijzerdraad die zich achteraan je schilderij bevindt.
- Je tilt de meter omhoog tot er spanning op zit.
- Je meet de afstand van dit spanningspunt tot de rand van de kader (a).
- Deze afstand (a) trek je af van de helft (c) van de hoogte van het schilderij (b).
- Dit getal (d) meet je af vanaf de ooglijn.

TENTOONSTELLINGSPANELEN EN -BLOKKEN

Panelen zijn er in alle kleuren, vormen en maten. Je hebt houten panelen, metalen panelen of panelen bekleed met vilt, stof, jute... Ze steunen op een voet of je plaatst ze in een hoek om ze stabiel te maken. Niet alle panelen zijn geschikt om zwaar werk aan op te hangen. Ga dat zeker op voorhand na.

Tentoonstellingsblokken bieden niet enkel extra expowand, ze brengen ook structuur aan in een ruimte. Het zijn grote blokken die zelfdragend zijn.

De wijze van **bevestiging van werk** wisselt naargelang het type paneel of blok. Een nageltje kloppen is het eenvoudigst. Soms zijn brede haakjes voorzien die over de bovenrand schuiven en waaraan je een ketting, staalkabel, nylondraad of aluminium staaf kan bevestigen met haakje waaraan je het werk ophangt.

Aan de slag

- Wil je een paneel of blok schilderen? Breng dan minstens 3 lagen aan en voorzie voldoende tijd om de verf goed te laten uitdrogen. Gebruik nooit heel goedkope verf! De kans bestaat dat je dan tot 7 lagen moet aanbrengen om een goede kleurverdeling te krijgen.
- De naden tussen panelen onderling kan je camoufleren door er tape over te kleven of te plamuren en daarna te overschilderen.
- Je kan een werk beveiligen met heel eenvoudige plaatjes die je met 3 kleine vijssjes kan indraaien.

Tip

Zelf een tentoonstellingsblok, -paneel of sokkel maken?
Kijk op blz. ...

RUIMTEVERDEELERS

Behalve tentoonstellingspanelen en -blokken, kan je de ruimte nog verder indelen door middel van **scheidingswanden** in allerlei soorten materialen of zelfs verlichting.

Indien je zitbanken of zitblokken ter beschikking hebt, kunnen ook die mee de ruimte structureren. Met andere woorden, ze hoeven niet noodzakelijk tegen de wand te staan.

Expo in de Sint-Bonifatiuskerk in Munte. © Gemeenschapscentrum 't Groenendal

Een bijzondere sokkel die perfect aansluit bij het werk kan het een echte meerwaarde geven. Lore Rabaut, Music Matter, Ship Song. © Stephanie Van de Velde

SOKKELS

Er zijn **verschillende types sokkels in uiteenlopende materialen**. Vierkant, rechthoekig of rond, in hout, metaal, pvc, plexi... Soms kan je ook voor een sokkel kiezen die inhoudelijk aansluit bij het werk.

Kies een **sokkel in verhouding en in relatie tot je werk**. Visueel komt een groot werk op een te kleine sokkel wat potsierlijk over. Dat geldt ook voor een klein werk op een te grote sokkel.

Kunstwerken kan je best op ooghoogte plaatsen. Een sokkelhoogte van ongeveer 1m10 is ideaal. Soms kan een werk een andere kijk vragen. Je kan er dan voor kiezen om je werk laag of net hoger in de ruimte te presenteren.

Niet elk driedimensionaal werk vraagt een sokkel.

Een sculptuur van een figuur, levensgroot en ten voeten uit, kan je bijvoorbeeld beter op wandelniveau van de bezoeker plaatsen, zodat ze elkaar per toeval lijken te ontmoeten. Tenzij je natuurlijk het beeldhouw-werk bewust vanop een piedestal op de bezoekers wil laten neerkijken.

Ook bij een locatietentoonstelling kan je sculpturen en installaties soms beter integreren in de ruimte door de omgeving als sokkel te laten fungeren. Vaak is extra tentoonstellingsmeubilair overbodig en laat je je werk beter de directe dialoog aangaan met de context waarin je het toont.

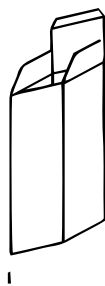

Eenzelfde sculptuur op een wit geschilderde sokkel en een kartonnen sokkel van KUNSTWERKT. Je kan er ook voor kiezen een werk zonder sokkel te tonen. Je merkt hoe een kunstwerk bij een verschillende presentatie telkens een ander verhaal vertelt. Werk van Lore Rabaut. © Stephanie Van de Velde

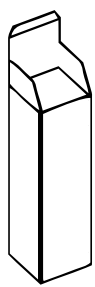
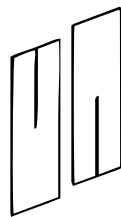
De KUNSTWERKT-sokkel

Niet iedereen beschikt over eigen sokkels, wat het niet altijd makkelijk maakt een eenvormige tentoonstelling op te bouwen. Je hebt ze meestal maar een enkele keer per jaar nodig. Bovendien kosten ze heel wat geld en dreigen ze al wel eens in de weg te staan tussen de tentoonstellingen door. Daar heeft KUNSTWERKT een oplossing voor bedacht: de inmiddels befaamde kartonnen sokkel. Die is gemaakt uit hoogwaardig karton, die door de vormgeving (in dit geval dankzij de kruisversteving) niet vervormt en veilig is voor fragiel werk.

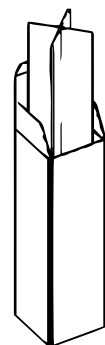
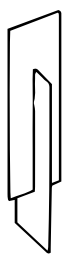
Meer info vind je op www.kunstwerkt.be

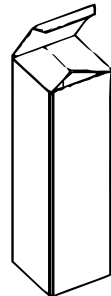
1

2

3

4

Expo Ceci n'est pas une copie, CID. © David Marchal.

VITRINEKASTEN

Wil je twee- of driedimensionaal werk tonen dat eerder delicaat en klein is, dan kan je voor een vitrinekast kiezen. Die houdt je werk afgeschermd en stofvrij. Nadeel: het glas kan reflectie veroorzaken en zo het kijken bemoeilijken.

ALTERNATIEF EXPOMATERIAAL

Je kan voor de bouw van je tentoonstelling ook minder voor de hand liggend meubilair gebruiken. Je werk presenteren in en op kasten of tafels, schildersezels, oude vitrinekasten, kratten, houten paletten, metalen of houten rekken kan een echte meerwaarde bieden.

EXPOMATERIAAL OP MAAT

In plaats van tentoonstellingsmateriaal te lenen, te huren of te kopen, kan je ook zelf aan de slag. Zelf een sokkel, blok, paneel of lijst maken kan een hele klus zijn. Je kan ook een vakman inschakelen. Het resultaat is maatwerk, volledig naar eigen wens en smaak!

SOKKELS

Kies een grootte die zich goed verhoudt tot je werk, in een passende kleur of materiaal.

hout: Kies een plaat die niet te zwaar is. Je hebt de keuze tussen vezelplaat, multiplex (is steviger, maar heeft nerven), MDF of een voorgeplamuurde en -geschilderde plaat. Vanaf 10 mm dikte kan je de platen haaks op elkaar bevestigen en zo een zelfdragende constructie maken. Zijn de platen dunner dan 10 mm, zorg dan voor een verstevigende binnenstructuur van panlatten.

metaal: Voor een sokkel in metaal heb je de keuze uit L-, T- en U-vormige metaalprofielen, vierkante, recht-hoekige en ronde holle metalen buizen of volle staven die je tot een ribbenstructuur kan verlassen, bekroond door een draagvlak uit metaal, hout of ander materiaal. Je kan ook volle of geperforeerde metalen platen nemen en deze plooien tot sokkels.

plexi: Een sokkel in plexi kan door zijn doorzichtig of doorschijnend karakter een verrassend effect opleveren. Plexi kan je laten plooien of versnijden en lijmen tot sokkels.

pvc: Als je ronde sokkels wil, kan je kiezen voor pvc-buizen die je in allerlei doorsneden kan krijgen. Je kan ze op maat laten verzagen, ze schilderen en er een draagvlak in monteren.

karton: Misschien niet een materiaal waar je meteen aan denkt, maar de sokkels die KUNSTWERKT verkoopt, zijn volledig uit karton gemaakt. Dat maakt dat ze zeer licht zijn en dus gemakkelijk verplaatsbaar.

TENTOONSTELLINGSBLOKKEN

Een blok kan je op dezelfde wijze maken als een sokkel, maar kies wel voor iets steviger en dikker materiaal en maak de blokken wat breder om ze recht te houden.

TENTOONSTELLINGSPANELEN

Een paneel maak je het snelst uit een schilderdeur. Een dergelijke deur is gebruiksklaar, licht en bevat binnenin een kartonnen honingraatstructuur. Die zorgt dat de panelen na een tijdje niet hol trekken. Schilderdeuren kan je in een schuine hoek met haken aan elkaar bevestigen. Zo krijg je een zelfdragende structuur. Je kan ze ook tot rechte wanden samenvoegen en door middel van een stevige steunpilaar recht houden.

LIJSTEN

Profielen in verstek zagen en mooi op elkaar laten aansluiten is geen sinecure. Ook zelf passe-partouts snijden is precisiewerk en vraagt een passe-partoutsnijder met geleider.

Alle materialen kan je vinden in doe-het-zelfzaken, hobbywinkels of de vakhandel.

Tip

Zowel sokkels als tentoonstellingsblokken en -panelen schilder je best met lakverf. Het is niet alleen bestendig tegen stoten en transport dan latexverf, maar vooral minder gevoelig voor vuile vingers.

Info op de expo

NAAMBORDJES

Een naambordje bij een werk geeft informatie over de maker, titel en het gebruikte materiaal. Je kan er ook voor kiezen een werk zonder info te tonen om de blik van de kijker zo weinig mogelijk te sturen. Maar doorgaans is een toeschouwer gebaat bij correcte info die hem/haar een houvast biedt.

Welke gegevens op een naambordje?

Naam van maker
Titel werk
Gebruikte techniek
Jaar van ontstaan

Een naambordje hang je ofwel onder of rechts van het kunstwerk, op ongeveer 7 cm van het kader. Let er wel op dat je alle kaartjes consequent uitlijnt.

Een alternatief is om alle naambordjes samen te hangen.

PRIJSKAARTJES

Prijskaartjes kan je naast of onder het werk hangen. Maar het is discreter om een meeneemblaadje te voorzien waarop je een overzicht geeft van het werk dat je te koop aanbiedt, met technische gegevens en de vraagprijs.

PLATTEGROND

Een blad met een plattegrond dat duidelijk maakt welke werken je in de exporuimte kan vinden, kan de bezoeker helpen om het overzicht te behouden over de tentoonstelling. Zorg voor een duidelijk schema met tekst in een goed leesbaar lettertype.

TEKSTDUIDING

Extra tekstduiding bij de tentoonstelling wordt vaak over het hoofd gezien, maar het is een meerwaarde voor bezoekers die niet steeds met je werk vertrouwd zijn.

Wie exposeert? Wat is zijn/haar achtergrond en drijfveer bij het creëren? Wat zijn terugkerende thema's, technieken, vormelijke aspecten...? Wat zijn de inspiratiebronnen? Dat is info die de bezoeker op weg helpt en zal aanzetten je werk aandachtiger te bekijken. Hou de teksten echter wel beknopt en bevattelijk. Vraag eventueel een vriend(in) met een sterke pen om over je werk te schrijven of kies een literaire tekst of citaat die je werk goed illustreert.

De tekst kan je aanbrengen op tekstpanelen, plotten op de muur - daarbij kan de prijs wel oplopen - of meegeven op een blad of in een kleine publicatie. Verzorg de lay-out door de tekst te schikken in overzichtelijke tekstblokken en gebruik te maken van koppen, kapitalen en vet. Als je tekst op de muur aanbrengt, let er dan op dat je geen te klein lettertype kiest, maar letters met puntgroottes vanaf 14 punt voor een A3 en 18 punt voor een A2.

14 punt > abcdefghijklmnopqrstuvwxyz
 ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
 0123456789 **abcdefghijklmnopqrstuvwxyz**
 ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
 0123456789

18 punt > abcdefghijklmnopqrstuvwxyz
 ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
 0123456789 **abcdefghijklmnopqrstuvwxyz**
 ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
 0123456789

Belichting

Je kunstwerken goed uitlichten is van cruciaal belang. Jammer genoeg bestaan er geen kant-en-klare oplossingen, want elk werk heeft andere noden en elke maker andere wensen. Ga je bijvoorbeeld voor een correcte kleurweergave of leg je liever de nadruk op een knap lichtaccent?

Bij het bepalen van de belichting is het belangrijk dat je **de eigenschappen van het object** dat je belicht in overweging neemt. De grootte van het object, de textuur, de overheersende kleur, de mate waarin het voorwerp licht weerkaatst, de lichtgevoeligheid van het werk of de kwetsbaarheid van het materiaal spelen een rol bij het uitlichten.

KEUZE VAN DE LICHTBRON

Natuurlijk licht, aangevuld met kunstlicht is ideaal om kunstwerken te verlichten. Vermijd direct invallend zonlicht. Het bevat schadelijke uv-stralen en zorgt voor warmteontwikkeling. Soms zorgt het ook voor hinderlijke schaduwen. Noorderlicht of door gordijnen gefilterd licht is ideaal.

Spots die je kan richten zijn ideaal om kunstwerken uit te lichten. Ze kunnen ofwel ingebouwd zitten in een verlaagd plafond of aan rails hangen. Een railsysteem biedt het bijkomend voordeel dat je de spots kan verschuiven.

Zijn er geen richtbare spots aanwezig in de ruimte, dan kan je gebruik maken van **klemspots**. Kies dan voor modellen waarvan de lamp op een armpje bevestigd zit.

Verder kan je kiezen tussen gloeilampen, halogeensspots of ledverlichting. **Gloeilampen** stralen warm licht uit, maar geven ook veel warmte af. Dat kan minder evident zijn voor het uitlichten van olieverfschilderijen of werken in was. Halogeensspots warmen minder snel op en geven weinig uv-straling af. Ze zijn neutraler qua kleurtemperatuur en benaderen zonlicht goed. Het nadeel is dat je voor de laagspanning een transformator nodig hebt.

Ook **led-verlichting** geeft niet veel warmte af. RGB-leds combineren de drie kleuren rood, groen en blauw, wat het mogelijk maakt met kleureffecten te werken. Bovendien geeft led-verlichting geen ultraviolette of infrarode straling af. Het is dan ook erg geschikt om gevoelig materiaal, zoals oude schilderijen of prenten uit te lichten.

Als de ruimte en het werk dat je toont het toelaten, kan je ook gerust **creatief omspringen met licht**. TL-lampen op de vloer of een opvallend uitgelichte ruimte kunnen het karakter van je tentoonstelling extra benadrukken.

RICHTEN VAN DE LICHTBRON

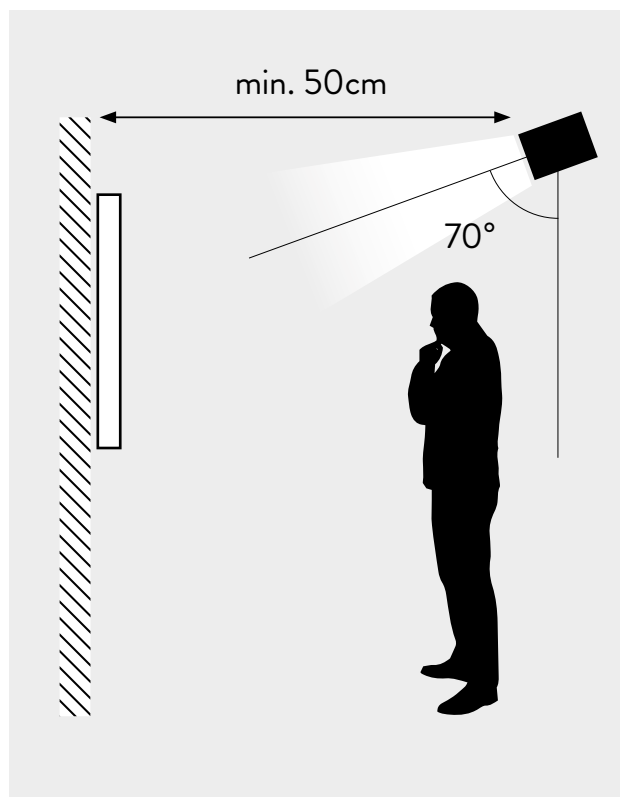
Hang voor een goede belichting de lichtbron niet dichterbij dan 50 cm van het kunstwerk en richt niet rechtstreeks op het werk, maar steeds **indirect**, onder een hoek van 70°. Door niet op, maar boven of onder het werk te belichten vermijd je lichtvlekken. Dat geldt zeker bij werk achter glas.

Let er bij het uitlichten ook op dat je **lichtstrepen en concentrische lichtkringen** vermijdt.

Als je spots die aan een laag plafond hangen van op een afstand op een werk richt, kunnen de contouren van de bezoekers **schaduwvlekken op het kunstwerk** vormen.

Laat bij tweedimensionaal werk de lichtbron ook niet van net boven het kunstwerk komen (bijvoorbeeld bij klemspot zonder arm). Zo krijg je **te veel strijklicht** op het kunstwerk en een storende schaduw van de lijst.

Als het kan, richt dan **meerdere spots op eenzelfde kunstwerk**. Zo vermijd je een te lokale verlichting, te scherpe schaduwen en kan je een werk tegelijk algemeen verlichten én bijvoorbeeld de oppervlaktestructuur benadrukken. Hiervoor werk je best asymmetrisch door één lichtbron op het kunstwerk en één ernaast te richten.

Uitgelicht met 1 spot, vooraan rechts. Lore Rabaut. © Stephanie Van de Velde

LICHTACCENTEN

Met licht kan je aandacht trekken en **accenten** leggen. Zo kan je één onderdeel van een kunstwerk belichten of de omgeving verduisteren en op die manier een object zo uitlichten dat het bijna loskomt van de achtergrond. Vooral bij driedimensionaal werk kan dat mooie resultaten opleveren.

Wil je vooral de contouren van een driedimensionaal voorwerp benadrukken, kies dan voor **tegenlicht**. Indien je de aandacht vooral wil vestigen op de textuur van het werk, kies je voor **strijklicht**.

Let er wel op dat je door een te fel licht of een teveel aan licht niet gaat **overbelichten**. Hou rekening met de vormelijke eigenschappen van het kunstwerk en probeer deze te benadrukken of te versterken, zonder daar te ver in te gaan. Soms kan je zelfs beter de omgeving van het object uitlichten in plaats van het object zelf, om de vormelijke inhoud zo goed mogelijk te laten uitkomen.

Uitgelicht met 2 spots, achter het werk. Lore Rabaut. © Stephanie Van de Velde

Uitgelicht met 2 spots frontaal. Lore Rabaut. © Stephanie Van de Velde

DE ZAKELIJKE KANT VAN TENTOONSTELLEN

Ja, exposeren heeft ook een zakelijke kant. Om je expositie in goede banen te leiden is het belangrijk vooraf duidelijke afspraken te maken over de productiekosten, het transport van de kunstwerken, de op- en afbouw van de tentoonstelling, de bruikleenvoorwaarden, de verzekering van de kunstwerken, de auteursrechten, de vergoedingen, enz. Niet elke expo vraagt vastgelegde afspraken op papier, maar toch kan je best oog hebben voor deze aspecten van het tentoonstellen.

Overeenkomst

Op www.kunstenloket.be vind je modellen van de meest voorkomende overeenkomsten bij tentoonstellen.

- Een **tentoonstellingsovereenkomst** wordt gesloten tussen de kunstenaar en de tentoonsteller (dat is de organisator van de expositie). Deze overeenkomst is bestemd voor tentoonstellingen waarbij het tentoonstellingsproject het hoofddoel is. Bij een tentoonstellingsovereenkomst met **verkoopsmiddeling** ligt de nadruk op het verkopen van werk.
- De **verkoopsovereenkomst** legt de verkoopsvoorwaarden vast.
- De **leenovereenkomst** (of loan form) is een overeenkomst tussen de tentoonsteller en de eigenaar van het kunstwerk, of zijn gevolmachtigde, dus niet noodzakelijk de kunstenaar. De eigenaar van het werk moet nagaan of de kunstenaar akkoord gaat met de geplande tentoonstelling.
- Een **consignatieovereenkomst** is als een leenovereenkomst, maar met de mogelijkheid tot verkoop door de tentoonsteller.
- Het **condition report** wordt opgesteld op het moment dat het werk verpakt wordt en uitgepakt wordt. Het beschrijft de toestand van het werk en wordt best gedocumenteerd met foto's als er bestaande schade is.

Welke elementen deze overeenkomsten best bevatten, vind je terug in de modellen op www.kunstenloket.be. Je beschouwt ze best als een leidraad, niet als een waterdicht ontwerp dat alle mogelijke clausules incalculeert.

Niet elke tentoonstelling vraagt om uitvoerige overeenkomsten. Maar een aantal afspraken schriftelijk vastleggen is nooit een slecht idee.

Tip

TIPS BIJ HET LEZEN VAN EEN CONTRACT

Het lijkt triviaal, maar je moet de overeenkomst goed lezen: dus van boven naar beneden, en niet ergens in het midden inpikken op een clausule over een bepaald onderwerp. Clausules op zich kunnen soms irrelevant zijn, want ze kunnen elders in het contract worden afgezwakt of totaal verdraaid.

Onderteken nooit dezelfde dag een overeenkomst. Laat bezinken tot 's anderendaags.

Als je twijfels hebt: laat je bijstaan. Het Kunstenloket is gespecialiseerd in de materie en kan je hierbij helpen.

www.kunstenloket.be

Vier misvattingen

1. De tentoonsteller exposeert je werk en verplicht je contractueel om je werk te verzekeren.

Om zich te vrijwaren van een mogelijke schadeclaim vanwege de kunstenaar vraagt de tentoonstellende organisatie soms om werk te verzekeren. Hierin schuilt een misvatting. Als je je als kunstenaar verzekert voor eigenschade (allrisk), dan vrijwaart dat niet de tentoonsteller. De tentoonsteller die het werk 'leent' is burgerrechtelijk aansprakelijk voor de schade die het kunstwerk eventueel kan oplopen tijdens de periode dat het in zijn bezit vertoeft. Bij schade zal de verzekering van de kunstenaar tussenkomen, maar die zal verhaal halen bij de aansprakelijke, dus de tentoonsteller.

Vaak wil de tentoonstellende organisatie een deelname in de tentoonstellingskosten vanwege de kunstenaar. Een goed alternatief is dat de tentoonsteller zelf alle kunstwerken verzekert en eventueel aan de deelnemende kunstenaars een bijdrage vraagt. Het is immers de gewoonte dat de plicht om zich te verzekeren op de schouders van de tentoonsteller rust.

2. Je huurt een ruimte om je werk tentoon te stellen en de verhuurder vraagt je je te 'verzekeren'.

Als je als huurder een zelfstandig ondernemer bent, volstaat je verzekering 'burgerlijke aansprakelijkheid uitbating' om eventuele schade aan de inboedel te dekken of kan je een tijdelijke uitbreiding vragen. Ben je als kunstenaar geen ondernemer, dan kan je je niet op deze manier verzekeren.

Een beter alternatief is dat de verhuurder van de ruimte zelf een verzekering afsluit voor de risico's die hij nodig acht en dat eventueel aan je doorrekent.

3. De tentoonstellende organisatie vraagt een deelname in de kosten door een percentage van de omzet uit verkoop vast te leggen. Met een gevaarlijke clause!

Bij sommige overeenkomsten zitten er ronduit gevaarlijke addertjes onder het gras! Zo kan het gebeuren dat je als commissie 'slechts' 10% van de omzet door verkoop afsprekt. Stel: na je wild enthousiast te hebben gemaakt over de mogelijke verkoop en je te hebben gemotiveerd om je verkoopprijzen veel hoger te stellen, ben je overtuigd dat je flink kan verkopen en wil je met plezier 10% afstaan. Maar dan blijkt dat de verkoop heel erg tegenvalt. Je verkoopt geen enkel werk. Dan duikt een 'verloren geplaatste' clause op die je hebt over het hoofd gezien. Die bepaalt dat er een minimumhuur is ter waarde van je drie duurst geprijsde werken. Die je inmiddels veel te hoog hebt geprijsd. Dat bedrag moet je dan als kunstenaar ophoesten.

Een gezonde overeenkomst is inderdaad 10% commissie, maar met een duidelijk vastgelegd minimumbedrag. Soms wil de verhuurder het risico delen en aanvaardt hij een werk in ruil. Of een combinatie van beide. Zorg dat je weet waar je uitkomt bij een 'worst case scenario'.

4. Facturatie aan een galerie in je prille carrière

Je hebt geen statuut als zelfstandige en je hebt nog nooit een werk verkocht. Bij een tentoonstelling in een galerie worden er werken verkocht. Hoe regel je dat best:

Er zijn twee scenario's:

- Minder gunstige oplossing: de galerie vraagt je te factureren aan de klant (prijsgunstiger, want geen 21% btw) en zij factureert jou haar commissie. Deze commissie wordt verhoogd met 21% btw die jij als niet btw-plichtige niet kunt aftrekken. Zo hou je uiteraard minder over. Hetzelfde probleem stelt zich overigens als je zelfstandige bent met vrijstelling van btw.
- Goede oplossing: de galerie factureert aan de klant en jij factureert op jouw beurt aan de galerie met een pro-forma factuur. Jouw factuur is voor de galerie perfect aftrekbaar als uitgave (voor zover deze wordt aangegeven via een fiscale fiche). Jij geeft het in je belastingaangifte aan als diverse inkomsten en je kan zelfs kosten in rekening brengen.

Opmerkingen:

- De fiscus beschouwt 'regelmatige' diverse inkomsten als beroepsinkomsten en kan die dus belasten. Dat je het recht hebt gemiddeld 1x per maand diverse inkomsten in te geven, zoals nogal wordt beweerd, is zeker niet waar. Voor de ontvangers is er geen enkel risico, maar wel voor jezelf. Dus: je kan gerust verschillende keren 'diverse inkomsten' inbrengen, maar zoals altijd: de kruik gaat zolang te water tot ze barst.
- Je kan in principe geen kunstwerken verkopen via een SBK (Sociale Bureau voor Kunstenaars) of een KVR (kleine vergoedingsregeling voor kunstenaars). Deze vergoedingswijzen staan voor betaling van artistieke prestaties.
- Sommige galleries werken met aankoopborderellen indien de kunstenaar geen zelfstandige is en gebruiken de margeregeling voor de btw. Dit sluit voor de beginnende kunstenaar het risico niet uit dat deze inkomsten kunnen worden beschouwd als beroepsinkomst.

Uitgebreide info over deze onderwerpen vind je op www.kunstenloket.be. Je kan er ook terecht met vragen en voor advies.

Onze andere publicaties

FOTOGRAFEER JE WERK

Een goede reproductiefoto kan je beeldend werk heel wat meerwaarde bezorgen. Deze handleiding leert je met een eenvoudig, compact digitaal toestel een perfecte reproductiefoto te maken. Ook al heb je geen of weinig ervaring met fotograferen.

DE KUNST VAN HET PRESENTEREN

Je maakt kunst en bent klaar om naar buiten te treden met je werk? Of je wil je kunst nog uitgebreider op de kaart zetten? KUNSTWERKT pakt uit met een gloednieuw boek dat je mee op weg helpt.